

آیین‌نامه وجین منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی شاهرود

معاونت تحقیقات و فناوری

کتابخانه مرکزی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود

آیین‌نامه وجین منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاه

مقدمه

وجین در علم کتابداری و اطلاع‌رسانی، فرآیند ارزیابی، پالایش، حذف یا انتقال منابع اطلاعاتی است که به دلایل مختلف از جمله کاهش میزان استفاده، فرسودگی، قدیمی شدن محتوا، تغییر نیازهای اطلاعاتی کاربران یا وجود نسخه‌های مازاد، کارایی و ضرورت اولیه خود را در مجموعه کتابخانه از دست داده‌اند.

به منظور جلوگیری از انباشته شدن منابع کم‌استفاده، فرسوده و فاقد کارایی و همچنین فراهم‌سازی زمینه برای ایجاد مجموعه‌ای پویا، روزآمد، متناسب با نیازهای علمی و پژوهشی و برخوردار از کیفیت محتوایی مطلوب، اجرای منظم و اصولی فرآیند وجین در کتابخانه‌های دانشگاه ضروری است.

وجین منابع، همانند ارزیابی مجموعه، فرآیندی مستمر و نظام‌مند است که باید با دقت و بر اساس معیارهای علمی و حرفه‌ای انجام شود. از جمله چالش‌های این فرآیند می‌توان به محدودیت زمان، کمبود نیروی انسانی متخصص و احتمال تصمیم‌گیری نادرست در انتخاب منابع اشاره کرد.

بر همین اساس، این آیین‌نامه با هدف ایجاد وحدت رویه در فرآیند وجین منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود تدوین شده است تا با مشارکت و همکاری کتابداران، مجموعه‌های کتابخانه‌ای از نظر محتوایی و کاربردی، پویاتر، روزآمدتر و متناسب‌تر با نیازهای جامعه دانشگاهی باشند.

تبصره: مفاد اجرایی این آیین‌نامه در حال حاضر صرفاً در مورد کتاب‌ها و نشریات ادواری کاربرد دارد.

۱. تعاریف

۱-۱. وجین

وجین عبارت است از فرآیند شناسایی، ارزیابی، حذف، انتقال یا جابه‌جایی منابع اطلاعاتی مازاد، کم‌استفاده، فرسوده یا فاقد ارزش و کارایی لازم از مجموعه کتابخانه.

۱-۲. کتابدار

در این آیین‌نامه، کتابدار به فردی اطلاق می‌شود که دارای حداقل مدرک کارشناسی در حوزه مربوطه بوده یا حداقل ۸ سال سابقه و تجربه عملی در کتابخانه‌های دانشگاهی داشته باشد.

۱-۳. مبادله

مبادله فرآیندی است که طی آن کتابخانه، بخشی از منابع خود را به کتابخانه، مؤسسه یا انجمن دیگری ارسال کرده و در مقابل، منابع مورد نیاز خود را از آن مجموعه دریافت می‌نماید. همچنین می‌توان نسخه‌های تکراری و مازاد را با منابع مورد نیاز سایر کتابخانه‌ها مبادله نمود.

۱-۴. ویرایش

ویرایش به نسخه‌ای از یک منبع اطلاق می‌شود که در آن، نویسنده اصلی یا فرد دیگری تغییراتی در متن، محتوا یا سایر اجزای اثر ایجاد کرده و منبع با مشخصات جدید منتشر شده باشد. تغییرات اساسی یا قابل توجه در محتوا، قطع، صحافی، تصاویر و سایر اجزای کتاب نیز می‌تواند در تعیین ویرایش جدید مورد توجه قرار گیرد.

۱-۵. کتابخانه

منظور از «کتابخانه» در این آیین‌نامه، کلیه کتابخانه‌های تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود، اعم از کتابخانه‌های دانشکده‌ای و کتابخانه‌های مراکز آموزشی و درمانی از جمله کتابخانه‌های بیمارستان امام حسین (ع)، بیمارستان بهار و سایر مراکز وابسته است.

۱-۶. دانشگاه

منظور از «دانشگاه» در این آیین‌نامه، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود است.

۲. ارزیابی مجموعه پیش از وجین

پیش از آغاز عملیات وجین، ارزیابی و بررسی میزان کفایت مجموعه منابع اطلاعاتی توسط کتابداران ضروری است. در این ارزیابی، عوامل زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

الف (ارزش علمی و محتوایی منبع؛

ب (نوع تخصص و رشته تحصیلی و پژوهشی جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه؛

ج (نوع و مأموریت کتابخانه؛ زیرا نیازها و اهداف کتابخانه‌های دانشکده‌ای، بیمارستانی و سایر کتابخانه‌های تخصصی با یکدیگر متفاوت است؛

د (میزان استفاده از منبع و دفعات مراجعه کاربران به آن، که از معیارهای مهم در تصمیم‌گیری برای وجین یا نگهداری منابع محسوب می‌شود.

۳. اصول و ضوابط وجین

۳-۱. رف خوانی پیش از وجین

پیش از آغاز عملیات وجین، انجام رف خوانی کامل کتابخانه الزامی است. در این مرحله، تمامی منابع مجموعه از نظر موجودی، وضعیت امانت، منابع مفقودی و سایر موارد مرتبط کنترل و بازبینی می‌شوند.

اجرای این مرحله بر عهده کتابداران کتابخانه مربوطه است.

تبصره ۱: آغاز عملیات وجین در هر کتابخانه، بدون انجام رف خوانی قبلی، ممنوع است.

تبصره ۲: کتابخانه‌ها می‌توانند بنا به تشخیص سرپرست کتابخانه و در صورت ضرورت، خدمات امانت و سرویس‌دهی را در بازه زمانی مشخص و مناسب، به صورت موقت متوقف نمایند تا فرآیند رف خوانی و وجین با دقت و کیفیت بیشتری انجام شود.

تبصره ۳: کتابخانه‌های تحت پوشش موظفاند برای اجرای عملیات وجین، زمان مناسب و کافی در نظر بگیرند. تعطیلات بین دو نیمسال تحصیلی و تعطیلات تابستانی، زمان‌های مناسب‌تری برای انجام این عملیات محسوب می‌شوند.

تبصره ۴: کتابداران موظفاند مشخصات منابع مفقودی را به صورت دقیق ثبت و گزارش نمایند.

۳-۲. روزآمدسازی منابع تخصصی و مرجع

با توجه به معیارهای مندرج در این آیین‌نامه، کتابداران موظفاند ابتدا منابع مرجع و تخصصی مرتبط با حوزه فعالیت مرکز را که از نظر محتوا و ویرایش نیازمند روزآمدسازی هستند، شناسایی نمایند.

پس از تأمین تعداد کافی از ویرایش‌های جدید، ویرایش‌های قبلی می‌توانند با تشخیص کتابدار از مجموعه وجین شوند.

تبصره: در صورت نیاز و با تشخیص کتابدار، می‌توان حداقل یک ویرایش قدیمی‌تر از آخرین ویرایش را در مجموعه نگهداری کرد؛ مشروط بر اینکه حفظ آن از نظر علمی و پژوهشی ضرورت داشته باشد.

۳-۳. نسخه‌های تکراری

نسخه‌های تکراری و مازاد از یک عنوان و یک ویرایش، در صورتی که میزان استفاده از آن‌ها کاهش یافته باشد، می‌توانند با تشخیص کتابدار به یک یا چند نسخه محدود شوند.

۳-۴. منابع فرسوده

کتاب‌های فرسوده و مستعملی که امکان صحافی، مرمت یا اصلاح آن‌ها وجود ندارد و در عین حال از اعتبار علمی و کاربردی لازم برخوردار نیستند، می‌توانند در زمره منابع وجینی قرار گیرند.

۳-۵. منابع قدیمی و کم‌استفاده

کتاب‌هایی که از نظر ترجمه، موضوع، محتوا، تاریخ انتشار یا ویرایش، قدیمی شده‌اند و طی سه سال گذشته مورد استفاده قرار نگرفته‌اند، با تشخیص کتابداران می‌توانند برای وجین پیشنهاد شوند.

۳-۶. منابع نامتناسب با ملاحظات دانشگاه

در خصوص منابعی که بنا بر تشخیص کتابدار یا سرپرست کتابخانه، از نظر شرایط و ملاحظات اجتماعی، فرهنگی یا سایر ملاحظات سازمانی نامتناسب تشخیص داده شوند، فهرست جداگانه‌ای تهیه و برای بررسی و تصمیم‌گیری به معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه ارسال می‌شود.

وجین این منابع صرفاً پس از بررسی و تأیید مرجع ذی‌صلاح دانشگاه انجام خواهد شد.

تبصره: منابع ادبی، سیاسی، تاریخی، مذهبی و کلیات، صرفاً به دلیل موضوع خود مشمول این بند نبوده و ارزیابی آن‌ها باید بر اساس سایر معیارهای مندرج در آیین‌نامه انجام شود.

۳-۷. منابع خریداری شده به اشتباه

کتاب‌هایی که در زمان خرید، به اشتباه انتخاب و تهیه شده‌اند و با نیازهای علمی و تخصصی کتابخانه مربوطه تناسب ندارند، در صورت امکان می‌توانند با سایر کتابخانه‌های تحت پوشش دانشگاه مبادله شوند.